

Specyfika agroturystyki Polski na tle wybranych krajów Unii Europejskiej

Iwona Marzejon-Frycz, mgr, Katedra Geografii Ekonomicznej Uniwersytetu Gdańskiego, laureatka konkursu na pracę magisterską „Teraz Polska”

Słowa kluczowe: agroturystyka, zagospodarowanie agroturystyczne, regionalizacja agroturystyczna

Klasyfikacja JEL: L83, Q19

Wprowadzenie

Agroturystyka rozumiana jako pewien rodzaj turystyki wiejskiej, podobnie jak inne usługi turystyczne, z powodzeniem rozwija się w wielu regionach świata. Ma to miejsce zwłaszcza w państwach europejskich, zwłaszcza w tych, w których rolnictwo odgrywa znaczącą rolę w gospodarce kraju. Ze względu na wiele istotnych czynników, wśród których wymienić należy sytuację polityczno-gospodarczą czy działalność stowarzyszeń oraz organizacji o charakterze ogólnokrajowym i regionalnym, działalność agroturystyczna w poszczególnych państwach znajduje się na różnym poziomie rozwoju. Ma to swoje odzwierciedlenie zarówno w rozmieszczeniu usług agroturystycznych, charakterze obiektów oraz w ofercie kwaterodawców. Świadczyć o tym może przykład Polski oraz innych wybranych państw europejskich, w których agroturystyka rozwija się znacznie dłużej, niż ma to miejsce w przypadku polskiej bazy agroturystycznej.

Biorąc pod uwagę dostępność danych statystycznych oraz literatury, analizie porównawczej poddane zostały Austria, Francja oraz Włochy. Są to regiony charakteryzujące się wysokim poziomem rozwoju agroturystyki, a co za tym idzie — stanowi ona ważny element oferty turystycznej państwa. Wszelkie prezentowane dane statystyczne dotyczą 2007 r. Należy w tym miejscu zaznaczyć, iż jest to spowodowane przede wszystkim faktem, że choć dla Austrii, Francji jak i Włoch dostępne były nowsze dane liczbowe, to jednak w przypadku Polski najnowsze dane dotyczące bazy agroturystycznej publikowane przez Instytut Turystyki pochodzą właśnie z 2007 r. W trakcie analizy wzięto pod uwagę wiele zagadnień, wśród których wymienić należy rozwój historyczny agroturystyki, zróżnicowanie przestrzenne usług agroturystycznych, typy obiektów noclegowych, ofertę gospodarstw i grupy turystów, do których jest ona kierowana, działalność stowarzyszeń oraz organizacji zajmujących się

wspieraniem działalności agroturystycznej, a także regulacje prawne mające wpływ na rozwój omawianej formy działalności gospodarczej. Przeprowadzona analiza miała stanowić potwierdzenie tezy, iż agroturystyka w Polsce znajduje się aktualnie na takim poziomie rozwoju, który w innych wybranych krajach europejskich został osiągnięty znacznie wcześniej. Mimo iż zakłada się pewne zacofanie polskich usług agroturystycznych względem agroturystyki w Austrii, Francji czy Włoszech, należy zauważyć, iż dzięki jej dynamicznemu rozwojowi w ostatnich latach może ona w szybkim czasie dorównać wzorcom europejskim.

Rys historyczny rozwoju agroturystyki w Polsce w kontekście rozwoju agroturystyki europejskiej

Agroturystyka jako rodzaj usług turystycznych rozwijających się na terenach wiejskich, może poszczycić się dość długą historią. Przyczyną tego jest to, że wieś niemal od zawsze stanowiła jeden z najważniejszych kierunków ruchu turystycznego. Należy jednak zwrócić uwagę na fakt, że pomimo rozwoju wiejskich lotnisk lub „wczasów pod gruszą”, który datuje się w Polsce na początki XIX w., nie jest on równoznaczny z rozwojem usług agroturystycznych [Dębniewska, Tkaczuk, 1997]. Agroturystyka wymaga bowiem podjęcia szeregu działań, które mają na celu dostosowanie gospodarstw wiejskich do przyjęcia turystów, a więc przygotowania miejsc noclegowych o odpowiednim standardzie oraz atrakcyjnej oferty spędzania czasu wolnego [Gurgul, 2005].

Za początek rozwoju usług agroturystycznych uważa się rok 1951, kiedy to we Francji z inicjatywy senatora Emile’a Auberta wspieranej zarówno przez francuskie Ministerstwo Rolnictwa, jak i Ministerstwo Turystyki, powstało pierwsze gospodarstwo agroturystyczne, określane terminem *gîte*¹ [*Gîtes de France — A timeline*, 2012]. Rozwój agroturystyki w krajach Europy Zachodniej stanowił konsekwencję powszechnej mechanizacji rolnictwa mającej miejsce w latach 50. i 60. XX w. Wprowadzenie na masową skalę maszyn rolniczych z jednej strony znacząco ułatwiło pracę rolnikom oraz pozytywnie wpłynęło na wzrost produkcji rolnej, z drugiej jednak przyczyniło się do upadku wielu niewielkich gospodarstw, których właściciele nie było stać na kosztowne inwestycje. Szacuje się, że w latach 1955–1985 liczba gospodarstw rolnych w krajach zachodnioeuropejskich spadła o 40–60%. W konsekwencji spowodowało to wzrost bezrobocia na terenach wiejskich, zubożenie ludności i jej masowe migracje ze wsi do miast oraz uwolnienie sporych zasobów mieszkaniowych. Miało to miejsce zwłaszcza na terenach górskich, gdzie — ze względu na ukształtowanie powierzchni — działalność rolnicza przynosiła

¹ *Gîte* w języku francuskim rozumiane jest zarówno jako nocleg i schronienie. Termin ten idealnie oddaje ideę wypoczynku na wsi, jaką kierowali się prekursorzy agroturystyki we Francji: stworzenie miejsca, w którym turysta może poczuć się jak w domu, oderwać się od miejskiego tłoku i hałasu, odpocząć w spokoju i ciszy w gronie rodziny i przyjaciół [*What is a rural gîte?*, 2012].

niewielkie zyski. Rolnicy, zmuszeni do poszukiwania dodatkowych źródeł dochodów, przy efektywnej pomocy państwa zaczęli adaptować niewykorzystane budynki na potrzeby turystyki i wynajmować je wycieczającym.

Agroturystyka odegrała znaczącą rolę w rozwoju obszarów wiejskich Austrii, gdzie przeważają gospodarstwa o niewielkiej powierzchni, które bardzo często produkują żywność jedynie na własne potrzeby lub zajmują się sprzedażą bezpośrednią, a rolnicy często pracują w niepełnym wymiarze godzin² [Świetlikowska, 2000]. Intensywny rozwój funkcji turystycznej na austriackiej wsi miał miejsce głównie w latach 60.–70. ubiegłego stulecia. Wynikał on nie tylko z trudnej sytuacji ekonomicznej rolników, ale sporego w tym czasie zapotrzebowania na miejsca noclegowe o zróżnicowanym standardzie. Rozwój ten następował szczególnie gwałtownie na obszarach górskich, które charakteryzują się wyjątkową atrakcyjnością turystyczną i — ze względu na szczególnie trudną sytuację ekonomiczną rolników — stanowiły obszar wzmożonego zainteresowania władz państwa³. Mimo dynamicznego rozwoju usług agroturystycznych, znajdowały się one na dość niskim poziomie. Pokoje dla gości często nie miały własnych łazienek, a przestrzeń dla turystów nie była oddzielona od przestrzeni mieszkalnej kwaterodawców, co nie zapewniało prywatności żadnej ze stron. Mająca miejsce w latach 80. ubiegłego stulecia rozbudowa bazy hotelowej, a co za tym idzie zwiększenie liczby miejsc noclegowych i wzrost podaży, znacząco wypłynęły na ceny noclegów w hotelach. Wobec tego spora grupa turystów zdecydowała się na korzystanie z obiektów o wyższym standardzie niż kwatery agroturystyczne [Majewski, Lane, 2003]. Spowodowało to znaczący kryzys w agroturystyce austriackiej⁴. Pomocą w tej trudnej sytuacji okazały się przede wszystkim kredyty na preferencyjnych warunkach przeznaczane na modernizację i rozbudowę kwater, które zaproponował rolnikom rząd austriacki. Wielkość środków finansowych uzależniona była przede wszystkim od regionu, w którym położone było gospodarstwo, a okres spłaty wynosił nawet do 10 lat [Drzewiecki, 2002]. Ważną rolę w poprawie sytuacji rolników austriackich odegrały także powstające od lat 70. XX w. lokalne i regionalne stowarzyszenia agroturystyczne, zwłaszcza działające w większości landów „Koła Gościnnych Farm”⁵ [Świetlikowska, 2000].

² Szacuje się, że połowa austriackich gospodarstw wiejskich ma powierzchnię nie większą niż 5 ha [Świetlikowska, 2000].

³ Prowadzona przez państwo polityka wspierania gospodarstw rolnych położonych na obszarach górskich oraz intensywny rozwój funkcji turystycznej na tych terenach sprawiły, że obecnie 80% austriackich gospodarstw rolnych położonych jest w regionach górskich. Warto zauważyć jednak, że ze względu na masowy charakter turystyki alpejskiej wypoczynek ten niewiele ma już wspólnego ze wsią i gospodarstwem rolnym, a kwatery agroturystyczne coraz rzadziej przypominają zagrody wiejskie, a coraz częściej pensjonaty [Drzewiecki, 2002].

⁴ Szacuje się, że w latach 1980–1982 liczba kwater agroturystycznych zmalała o 33%, a w późniejszym okresie sytuacja ulegała dalszemu pogorszeniu [Majewski, Lane, 2003].

⁵ Austriackie Stowarzyszenie Agroturystyczne, którego struktury obejmują cały kraj, powstało dopiero w 1991 r. [Świetlikowska, 2000].

We Włoszech z kolei oficjalnie za początek rozwoju działalności agroturystycznej uważa się rok 1965, kiedy z inicjatywy Generalnej Konfederacji ds. Rolnictwa we Włoszech (Confederazione Generale dell'Agricoltura Italiana) powstało pierwsze stowarzyszenie zajmujące się kwestiami agroturystyki — l'Associazione Nazionale per l'Agriturismo, l'Ambiente e il Territorio⁶, w skrócie zwane Agriturst [Agriturst Sedi Storia Agriturismo, 2012]. Do głównych zadań organizacji należy, prócz promocji i wspierania rozwoju agroturystyki, także ochrona i promowanie lokalnych produktów żywnościowych oraz kultury wiejskiej oraz ochrona przyrody i krajobrazu [Agriturst, 2012]. W 1973 r. władze autonomicznej Prowincji Trydent uchwały pierwszą ustawę dotyczącą wspierania rozwoju działalności agroturystycznej. W tym samym roku dokument ten zaczął funkcjonować w całym regionie Trydent-Górna Adyga. Zaledwie dwa lata później podobne ustawy podpisano w Wenecji Euganejskiej i Kampanii. W tym samym roku również Agritourist wydało swój pierwszy przewodnik zawierający opis 80 gospodarstw agroturystycznych. Przełomowy dla włoskiej agroturystyki okazał się jednak rok 1985, kiedy jednolity dokument ustanawiający ramy prawne działalności agroturystycznej podpisały władze wszystkich regionów. To właśnie tę datę uznaje się za początek agroturystyki we Włoszech w jej obecnym kształcie. Jak oszacowało Agriturst, w omawianym okresie istniało we Włoszech około 6000 kwater zapewniających turystom niespełna 55 000 miejsc noclegowych, a ich łączne obroty sięgać mogły 108 milionów euro [Agriturst Sedi Storia Agriturismo, 2012]. Dlatego też tak istotnym okazało się unormowanie wielu kwestii prawnych dotyczących działalności agroturystycznej. Według ustawy z 1985 r. gospodarstwo agroturystyczne ma za zadanie nie tylko udzielanie noclegów turystom, ale także zaoferowanie wyżywienia w postaci posiłków przygotowywanych z lokalnych produktów. Istotną kwestią jest także zapoznanie gości z miejscową tradycją i historią, a także ze stylem życia włoskiej wsi [Agritourism Italy, 2012].

Podczas kiedy we Francji, Austrii oraz Włoszech następował szybki rozwój usług agroturystycznych, w Polsce rozwój działalności turystycznej wynikający z podejmowania przez rolników prywatnych inicjatyw gospodarczych był trudny, a niekiedy wręcz niemożliwy. Dynamiczny rozwój polskiej turystyki wiejskiej mający miejsce w dwudziestoleciu międzywojennym⁷ został zna-

⁶ Ponieważ w literaturze nie spotkano się z polskim odpowiednikiem tej nazwy, postanowiono pozostać przy jej oryginalnym brzmieniu. Dosłownie nazwa ta oznacza Narodowe Stowarzyszenie do spraw Agroturystyki, Środowiska i Ziemi.

⁷ Rozwijały się wtedy przede wszystkim tzw. letniska. Powstawały pierwsze organizacje zajmujące się promocją tego typu wypoczynku, m.in. Krakowski Związek Letniskowy powołany do życia w 1937 r. oraz utworzone rok później Komisja Letniskowa Powiatów i Gmin Województwa Tarnopolskiego, Związek Letniskowy „Bieszczady”, a także Wojewódzki Związek Międzykomunalny „Karpaty Wschodnie” [Passaris, Sokólska, Vinaver, 2002]. Ruch letniskowy rozwijał się również na terenach nadmorskich, gdzie wspierany był przede wszystkim przez Ligę Morską i Kolonialną [Drzewiecki, 2002]. Przykładem miejscowości turystycznych, które zaczęły rozwijać się w tym okresie jest Hallerowo, które z połączenia z Wielką Wsią dało początek dzisiejsze-

cząco zahamowany przez wybuch II wojny światowej. Również okres po zakończeniu działań wojennych nie sprzyjał tego typu działalności. Dopiero w 1957 r. powrócono do przedwojennej inicjatywy „wczasów pod gruszą”. Organizacją wczasów na wsi zaczęły zajmować się różnego rodzaju przedsiębiorstwa, m.in. działająca już w okresie międzywojennym Spółdzielnia Turystyczna „Gromada” czy powołane wówczas „Orbis” i fundusz Wczasów Powierniczych [Passaris, Sokólska, Vinaver, 2002]. Rozwój lotnisk ponownie zahamowany został w 1975 r., kiedy — prócz reformy administracyjnej powołującej do życia nowe województwa — utworzono także Wojewódzkie Przedsiębiorstwa Turystyczne. Pełniły one funkcję obowiązkowych pośredników w organizowaniu wypoczynku na wsi, co było przyczyną nałożenia na kwatrodawców wysokich podatków, a w konsekwencji wpłynęło negatywnie na rozwój działalności turystycznej na obszarach wiejskich. Regres ten został znacząco pogłębiony w okresie stanu wojennego [Drzewiecki, 2002].

Lata 90. ubiegłego stulecia — będące okresem szybkiego rozwoju agroturystyki austriackiej, francuskiej czy włoskiej — dla Polski stanowiły czas trudnych przemian społeczno-gospodarczych. Ówczesną sytuację polskich rolników można przyrównać do problemów, z którymi borykali się Francuzi czy Austriacy w latach 50., 60. czy 70. Warto jednak zaznaczyć, iż mieszkańcy wsi w Austrii, Francji czy też we Włoszech mogli liczyć na znaczne zainteresowanie ze strony władz regionalnych czy państwowych. Rozwój agroturystyki, jako element wielofunkcyjnego rozwoju obszarów wiejskich, popierany był przez władze na wszystkich jej szczeblach. Odzwierciedleniem tego była pomoc finansowa ze strony państwa, zmiany wprowadzane w prawodawstwie, ulgi podatkowe, kredyty na preferencyjnych warunkach, organizacja szkoleń czy wspieranie powstawania lokalnych i krajowych stowarzyszeń agroturystycznych. W Polsce w początkowym etapie transformacji gospodarczej agroturystyka pozostawała poza strefą zainteresowania przedstawicieli władz. Z czasem zaczęły jednak powstawać lokalne stowarzyszenia agroturystyczne, co w konsekwencji doprowadziło do powołania w 1995 r. Federacji Turystyki Wiejskiej „Gospodarstwa Gościnne” [Jalinik, 2002]. Federacja do dziś odgrywa znaczącą rolę w promowaniu polskiej agroturystyki. Przykładem tego jest stworzenie przez nią systemu kategoryzacji i standaryzacji kwater wzorowanego na systemie francuskim czy organizowanie szkoleń zarówno dla rolników, jak i przedstawicieli lokalnych stowarzyszeń oraz władz samorządowych. „Gospodarstwa Gościnne” są także aktywnym członkiem Europejskiej Federacji Turystyki Wiejskiej Eurogites. Promują także polską agroturysty-

mu Władysławowu, oraz Dębki będące w omawianym okresie przede wszystkim miejscem obozowania harcerzy [Mamuszka, 1989]. Ofertę turystyczną w okresie międzywojennym kierowano nie tylko do bogatych mieszkańców Polski, ale również ludności ubogiej. W 1937 r. powstała Spółdzielnia Turystyczna „Gromada” zajmująca się m.in. organizacją lotnisk dla dzieci z ubogich rodzin z Łodzi [Gurgul, 2005]. Coraz większą uwagę zwracano także na standard obiektów noclegowych, czego przykładem może być publikacja *Jak urządzić lotnisko* wydana w 1937 r. przez Związek Powiatów Rzeczypospolitej [Passaris, Sokólska, Vinaver, 2002].

kę na arenie międzynarodowej, czego przejawem może być udział w Światowej Wystawie EXPO 2000 i przygotowana z tej okazji publikacja *Polska — atlas agroturystyczny* przetłumaczona na język angielski oraz niemiecki [Działalność Federacji w latach 1996–2006, 2010].

Charakterystyka gospodarstw agroturystycznych w Polsce w kontekście agroturystyki europejskiej

Istotną cechą charakteryzującą polską bazę agroturystyczną jest jej nierównomierne rozmieszczenie. Według danych statystycznych zebranych przez Instytut Turystyki w 2007 r. w Polsce funkcjonowało 8696 gospodarstw agroturystycznych oferujących turystom 52 904 miejsca noclegowe. Niepełna 20% wszystkich kwater zlokalizowanych było w województwie małopolskim (18,28%), ponad 1/8 w województwie podkarpackim (12,33%), a co dziesiąte polskie gospodarstwo agroturystyczne położone było w województwie warmińsko-mazurskim (9,99%). Znaczny odsetek kwater charakteryzował także województwo pomorskie (7,80%), podlaskie (7,24%) oraz dolnośląskie (6,81%). W regionach o najniższym udziale w ogólnej liczbie kwater agroturystycznych — opolskie, lubuskie i łódzkie — odsetek ten nie przekroczył 2%. Znacznie większe dysproporcje w rozmieszczeniu bazy agroturystycznej zauważyć można na poziomie powiatów. W 2007 r. w zaledwie dziewięciu powiatach zlokalizowanych było ponad 25% wszystkich kwater. Co więcej, wszystkie poza powiatem mragowskim położone były na obszarach górskich. Najwięcej gospodarstw rolnych świadczących usługi turystyczne zlokalizowane było w powiecie nowotarskim (4,45%), tatrzańskim (4,20%) i leskim (3,94%). Jak łatwo zauważyć, wartości te niemal dwukrotnie przekroczyły odsetek bazy agroturystycznej zlokalizowanej w województwie lubuskim (1,89%), łódzkim (1,92%) czy opolskim (1,29%). Ciekawie wyglądała też sytuacja w województwie świętokrzyskim (4,08%), gdzie większość bazy agroturystycznej zlokalizowana była w powiecie kieleckim (2,20% w skali kraju) oraz w śląskim (4,42%), gdzie niemal połowa gospodarstw położona była w powiecie żywieckim (1,84%) [Prywatna baza noclegowa — agroturystyka, 2012]. Warto zauważyć, iż nawet analiza oparta o tak prosty wskaźnik jak udział procentowy w ogólnej liczbie kwater agroturystycznych w Polsce daje wyraźny obraz sytuacji jaka miała miejsce w 2007 r. Agroturystyka rozwijała się przede wszystkim w regionach uznawanych powszechnie za najbardziej atrakcyjne w kraju. Przede wszystkim są to obszary górskie, ale również tereny pojezierne oraz nadmorskie. Co więcej — w dużej mierze są to obszary, w których dochody z rolnictwa są stosunkowo małe przede wszystkim ze względu na niewielką powierzchnię gospodarstw.

Nierównomierne rozmieszczenie kwater agroturystycznych charakteryzuje nie tylko Polskę, ale również pozostałe kraje poddanej analizie porównawczej. Przeważająca liczba gospodarstw agroturystycznych w Austrii, Francji i Włoszech zlokalizowana jest w regionach atrakcyjnych turystycznie. Przy-

kładem tego jest Tyrol, w którym w 2007 r. położone było 31,96% wszystkich obiektów austriackiej bazy agroturystycznej [Tourismus in Österreich Ergebnisse der Beherbergungsstatistik, 2008]. W sąsiadującym z nim Trydencie-Górnej Adydze z kolei usytuowanych było 17,33% włoskich kwater⁸. W Toskanii, będącej jedną z najważniejszych destynacji na światowym rynku turystycznym, położonych było 22,44% bazy agroturystycznej Włoch [Agritouristic farms authorized by type. Data by Province. Year 2007, 2012]. We Francji w 2007 r. największa liczba kwater zlokalizowana była w regionach: Rodan-Alpy (12,58% francuskich kwater agroturystycznych⁹), Midi-Pyrénées (9,48%) oraz Bretanii (8,86%) i Prowansji-Alpach-Lazurowym Wybrzeżu (7,92%) [Memento du Tourisme, 2008].

Analizując bazę agroturystyczną należy zwrócić uwagę nie tylko na rozmieszczenie gospodarstw, ale także na liczbę miejsc noclegowych. Ze względu na fakt, iż agroturystyka zaliczana jest do form turystyki alternatywnej i nastawiona jest na obsługę niewielkiej liczby turystów, kwatery odznaczają się znacznie mniejszą liczbą miejsc noclegowych niż obiekty zbiorowego zakwaterowania. Jednak, biorąc pod uwagę systematycznie rosnącą liczbę kwater agroturystycznych, należy założyć, iż będą one odgrywać coraz większą rolę na rynku usług turystycznych w Polsce. Analizując liczbę miejsc noclegowych w omawianych krajach, należy zwrócić uwagę, że największą bazą noclegową pod tym względem dysponuje Francja. Niemal 44 000 obiektów wolnostojących i ponad 30 000 gospodarzy udostępniającym turystom pokoje gościnne w swoich domach¹⁰ daje wynik, który znacznie przewyższa liczbę obiektów agroturystycznych w pozostałych krajach¹¹ [Memento du Tourisme,

⁸ Warto przy tym zauważyć, iż Trydent, będący prowincją autonomiczną, jest w dużej mierze zamieszany przez ludność austriacką. Być może istnieje więc zależność między rozwojem agroturystyki w tym regionie Włoch a jej rozwojem w Austrii.

⁹ W analizie uwzględniono obiekty należące jedynie do Federacji Gîtes de France, która zbiera dane dotyczące bazy agroturystycznej na potrzeby francuskiej statystyki. Kwatery stowarzyszone w Federacji stanowią zdecydowaną większość gospodarstw agroturystycznych Francji. Istnieją jednak inne organizacje skupiające rolników prowadzących działalność turystyczną. Ich udział w ogólnej liczbie gospodarstw agroturystycznych jest jednak tak niewielki, iż nie wpływa w żadnym stopniu na wyniki analizy.

¹⁰ W ramach kwater agroturystycznych we Francji wyróżnia się dwa typy obiektów: *meublés* oraz *chambres d'hôtes*. Nie są to określenia stosowane jedynie w przypadku agroturystyki, ale odnoszą się generalnie do francuskiej prywatnej bazy noclegowej. *Meublés du tourisme* to wynajmowane turystom na czas określony wille, apartamenty lub wyposażone studia. Są to więc wolnostojące budynki przeznaczone na wynajem dla agroturystów [Meublés de tourisme. Définition, 2010]. Z kolei *chambres d'hôtes* to francuski odpowiednik *bed&breakfast*. Są to więc pokoje w domu rolnika wynajmowane turystom. Przy czym dom ten oznaczać może zarówno niewielki budynek, jak i willę czy też zamek (*chateau*). Prócz noclegu gospodarz oferuje swoim gościom także wyżywienie [Chambres d'hôtes, 2010].

¹¹ W 2007 r. we Włoszech położonych było 14 822 obiektów agroturystycznych mających 179 985 miejsc noclegowych [Agritouristic farms authorized by type. Data by Province. Year 2007, 2012]. Z kolei w Austrii było to odpowiednio 5704 kwatery i 41 003 miejsc noclegowych [Tourismus in Österreich Ergebnisse der Beherbergungsstatistik, 2008]. W Polsce działało w tym okresie 8696 gospodarstw agroturystycznych oferujących noclegi dla 52 904 osób [Prywatna baza noclegowa — agroturystyka, 2010]. Niestety brak jest danych statystycznych dotyczących liczby miejsc noc-

2008]. Włoskie gospodarstwa agroturystyczne w 2007 r. dysponowały niepełną 180 000 miejsc noclegowych, z czego zdecydowana większość zlokalizowana była w Toskanii (49 760), Trydencie-Górnej Adydze (23 217) i Umbrii (16 304). Średnia liczba łóżek przypadających na jedną włoską kwatere agroturystyczną wyniosła 13,07. Najwięcej turystów jednorazowo mogły ugościć kwatery w Apulli, gdzie średnio na jeden obiekt przypadało 19,95 miejsc noclegowych, a także na Sycylii (18,27). Mimo to, biorąc pod uwagę niewielką liczbę gospodarstw agroturystycznych (odpowiednio 255 i 383 kwatery), regiony te nie odgrywają znaczącej roli we włoskiej agroturystyce. Najmniejszą liczbą łóżek dysponowały z kolei Sardynia (9,83), Kampania (9,13) i Trydent-Górna Adyga [Agritouristic farms authorized to provide accomodation. Data by Region — Year 2007, 2012]. W przypadku tego ostatniego regionu kolejny raz można doszukiwać się związku z sąsiednim, podobnym pod względem kulturowym, demograficznym i gospodarczym Tyrolem, gdzie średnia liczba miejsc noclegowych przypadająca na jedno gospodarstwo również była niewielka i wyniosła w 2007 r. zaledwie 7,19. Spośród austriackich landów znacząco w skali kraju wyróżniał się Burgenland, w którym jeden gospodarz oferował turystom średnio nieco ponad osiem miejsc noclegowych (8,02). W pozostałych regionach nie przekroczono tej liczby.

W 2007 r. polskie gospodarstwa agroturystyczne dysponowały średnio 9,95 miejscami noclegowymi. Była to więc wartość większa niż w przypadku Austrii¹², zdecydowanie jednak mniejsza niż w przypadku Włoch. Największe gospodarstwa agroturystyczne zlokalizowane były w województwie śląskim (średnio 13,79 miejsc noclegowych na jeden obiekt) oraz zachodniopomorskim (11,44), małopolskim (11,27) i pomorskim (11,16). Zdecydowanie najmniej turystów były w stanie przyjąć kwatery położone w województwie podkarpackim (7,73), jednak, biorąc pod uwagę znaczną liczbę obiektów, stanowiło ono jeden z najważniejszych regionów agroturystycznych w Polsce. Warto zauważyć, iż polska baza agroturystyczna nieco przewyższa bazę austriacką, zarówno pod względem liczby obiektów, jak i oferowanych przez nie miejsc noclegowych. Biorąc jednak pod uwagę powierzchnię kraju, liczbę zamieszkującej go ludności, liczbę gospodarstw rolnych oraz potencjał turystyczny, Polska powinna dorównywać poziomem raczej Włochom.

legowych we francuskich obiektach agroturystycznych. Trudno więc jednoznacznie oszacować, jaka jest ich łączna liczba. W przypadku *chambres d'hôtes* maksymalna liczba miejsc noclegowych ustalana jest rozporządzeniem Ministerstwa Turystyki i wynosi pięć łóżek. Niestety w przypadku *meublés* brak takich precyzyjnych wytycznych. Według analizy ofert w wyszukiwarce internetowej Gîtes de France przeważają obiekty posiadające 8–12 miejsc noclegowych. Zasadniczo liczba łóżek w jednym *meublés* nie przekracza 20, jednak zdarzają się obiekty mogące jednorazowo ugościć 60 turystów [Bessais Le Fromental, 2012]. Niezależnie od tego można jednoznacznie stwierdzić, iż baza agroturystyczna Francji jest znacznie większa niż liczba miejsc noclegowych w obiektach agroturystycznych w Austrii, Włoszech i Polsce łącznie.

¹² Niewielka średnia liczba miejsc noclegowych w austriackich obiektach agroturystycznych jest wynikiem wprowadzonych przez władze Austrii uregulowań prawnych. W statystyce austriackiej jako kwatery agroturystyczne określa się jedynie kwatery, w których liczba miejsc noclegowych nie przekracza dziesięciu, nie wliczając w to apartamentów [Majewski, Lane, 2003].

Oferta polskich gospodarstw agroturystycznych na tle agroturystyki w innych krajach

Ważnym elementem działalności agroturystycznej jest nie tylko możliwość udzielenia turystom noclegów o określonym standardzie, ale także stworzenie urozmaiconej oferty spędzania czasu wolnego. Mimo że agroturyści wybierają wypoczynek na wsi ze względu na możliwość relaksu w czystym środowisku naturalnym, nie oznacza to jednak, że nastawieni są tylko na podziwianie przyrody. Jak pokazały badania przeprowadzone przez I. Kurtykę [2003] i L. Strzembickiego [2005] jedynie gospodarstwa specjalizujące się w pewnych dziedzinach, które kierują swoje oferty do konkretnych grup klientów, mogą być konkurencyjne wobec innych form wypoczynku. Potwierdzeniem tego jest fakt, iż właśnie taka specjalizacja zachodzi wśród gospodarstw austriackich, francuskich i włoskich. Oferta gospodarstw agroturystycznych powinna być związana z regionem geograficznym, w którym są one położone. Istnieje jednak kilka zasadniczych cech wspólnych, które łączą ofertę kwater niezależnie od ich lokalizacji.

Najważniejszą atrakcją w gospodarstwie agroturystycznym i jednocześnie cechą, która wyróżnia agroturystykę spośród innych form turystyki na wsi, jest możliwość obserwowania procesu produkcji żywności oraz spożywania posiłków przygotowanych z lokalnych produktów. Jak istotnym elementem oferty agroturystycznej jest żywność, pokazuje przykład gospodarstw włoskich, wśród których wyróżnia się takie, które nie udzielają turystom noclegów, ale zajmują się pokazywaniem procesu produkcji rolnej, przybliżają sposób powstawania niektórych produktów, organizują wycieczki tematyczne połączone z degustacją, zakładają własne sklepy z żywnością lub też funkcjonują jako restauracje. Spośród niespełna 15 000 kwater agroturystycznych we Włoszech w 2007 r. 8500 oferowało swoim gościom możliwość wyżywienia, 32000 zaś udział w degustacjach [*Agritouristic farms authorized by type. Data by Province. Year 2007, 2012*]. Warto przypomnieć, że włoskie prawodawstwo dotyczące agroturystyki kładzie znaczny nacisk na fakt, iż posiłki przyrządzone w gospodarstwie agroturystycznym powinny być przygotowywane przede wszystkim z produktów lokalnych, w dużej mierze wytwarzanych przez gospodarstwo. Istotną kwestią jest też podawanie posiłków tradycyjnych dla danego regionu [*Legge Agriturismo: la legislazione e la normativa nazionale per l'azienda agritouristica*, 2010]. Rolnicy prowadzący działalność agroturystyczną we Włoszech często zrzeszają się w niewielkich stowarzyszeniach, w ramach których wymieniają się produkowanymi przez siebie produktami oraz sprzedają je w wspólnym sklepie. Przykładem tego typu organizacji jest Cascina del Cornale, która wspiera i chroni rolnictwo na obszarze Piemontu przez promowanie lokalnych produktów żywnościowych oraz udzielanie wsparcia niewielkim gospodarstwom, którym trudno byłoby samodzielnie utrzymać się na rynku. Federacja także stanowi gwarancję uczciwości rolników, jako producentów żywności. Poświadczą, że produkty przez nich wytwa-

rzane są produkowane zgodnie z tradycyjnymi metodami, co jest podstawą ich wysokiej jakości [Cascina del Cornale. *Chi siamo*, 2010].

Również we Francji produkty żywnościowe odgrywają znaczącą rolę w ofercie gospodarstw agroturystycznych. Francuscy kwatrodawcy dostarczają swoje produkty nie tylko gościom w trakcie pobytu, ale oferują szerszej grupie odbiorców dzięki niewielkim restauracjom czy sklepom. Restauracje nie tylko serwują lokalną kuchnię, ale także nawiązują wystrojem do tradycji i charakteru regionu, w którym są zlokalizowane. Podkreślanie regionalnego charakteru kuchni jest jednym z istotnych czynników, które wpłynęły na sukces francuskiej agroturystyki [Francuski model agroturystyki, 2010].

Spośród 810 polskich kwatrodawców zrzeszonych w Federacji „Gospodarstwa Gościnne” jedynie połowa oferowała wyżywienie swoim gościom, natomiast 567 udostępniała swoją kuchnię gościom. Wynika z tego, iż gospodarze preferują taką formę zakwaterowania, w której goście sami przyrządzają sobie posiłki. Jak pokazały przykłady Francji i Włoch, istotną kwestią jest jakość oferowanej żywności. Szczególnie istotną kwestię odgrywają warzywa i owoce z upraw ekologicznych, gdyż to one w dużej mierze stanowią podstawę posiłków oferowanych turystom w restauracjach i produktów sprzedawanych w lokalnych sklepach. Wśród „Gospodarstw Gościnnych” jedynie 57 ma certyfikat ekologiczny, z czego 40% położonych jest w województwie małopolskim [Analiza statystyczna skategoryzowanych obiektów agroturystycznych według województw, 2010]. Produkcja żywności ekologicznej dla właścicieli gospodarstw agroturystycznych mogłaby stanowić istotne źródło dochodów, gdyż — jak pokazują badania Sławińskiego i Sadowskiego [2005] — ponad 60% odbiorców produktów ekologicznych stanowili klienci indywidualni¹³. Zwłaszcza że znaczna liczba osób jest zainteresowana żywnością pochodzenia naturalnego, ale nie kupuje jej ze względu na trudną dostępność oraz brak pewności co do źródła jej pochodzenia [Żakowska-Biemas, 2005]. Pobyt w gospodarstwie agroturystycznym oraz przyglądanie się procesowi wytwarzania żywności mogłyby stanowić dla nich odpowiednią gwarancję.

Ważnym elementem usług agroturystycznych jest także zapewnienie turystom odpowiednich możliwości spędzania czasu wolnego. Specjalizują się w tym kwatery austriackie, które kierują swoją ofertę do miłośników określonych form wypoczynku. Wśród gospodarstw zrzeszonych w Austriackim Stowarzyszeniu Agroturystycznym wyróżnić można m.in. takie, które oferują pobyt miłośnikom kolarstwa. Są one położone w pobliżu ciekawych tras rowerowych, mają własne wypożyczalnie i garaże pozwalające na przechowanie własnego sprzętu, a także narzędzia niezbędne do ich naprawy. Prócz tego oferują one specjalnie, zbilansowane posiłki przygotowane z myślą o kola-

¹³ Badania przeprowadzone zostały na obszarze województwa zachodniopomorskiego. Wyniki pokazały jednoznacznie, że zbyt dla swoich produktów uzyskiwało jedynie 60% producentów żywności ekologicznej. Biorąc pod uwagę znaczny udział klientów indywidualnych w grupie odbiorców (61,9%) [Sławiński, Sadowski, 2005], działalność agroturystyczna mogłaby sprzyjać promocji zdrowej żywności wśród turystów.

rzach, zwłaszcza śniadania. Wyróżnia się także gospodarstwa-stadniny kierujące swoją ofertę do miłośników jazdy konnej. Pozwalają one skorzystać z wierzchowców hodowanych przez gospodarzy, wyposażone są zazwyczaj w plac treningowy i tor z przeszkodami. Organizują także szkolenia i kursy. Osobną kategorię stanowią gospodarstwa z możliwością jazdy konnej. Swoją ofertę kierują one do osób, które na wypoczynek przyjeżdżają z własnym koniem. Na miejscu zapewniają miejsce w stadninie dla zwierzęcia i dbają o jego wyżywienie [Echter Urlaub bei Spezialisten, 2010]. W Austrii funkcjonują także gospodarstwa specjalizujące się w odnowie biologicznej, oferujące wypoczywającym np. kąpiele w sianie i serwatce, masaże, saunę, diety przygotowywane na potrzeby wypoczywających, kosmetyki na bazie naturalnych produktów [Produkt lokalny — jak to robią inni. Przykłady austriackie, 2010]. Osobną kategorię stanowią zielarnie specjalizujące się w uprawie ziół leczniczych i przygotowywaniu z nich leków. Część gospodarstw austriackich specjalizuje się w pobycie rodzin z małymi dziećmi, przygotowując pokoje specjalnie na ich potrzeby, wyposażając je w niezbędny sprzęt i zachowując odpowiednie względny bezpieczeństwa. Oferują także najmłodszym odpowiednie formy rozrywki. Prawie każde posiada własne minizoo. Należy zwrócić także uwagę na „gospodarstwa bez barier” przygotowywane z myślą o osobach niepełnosprawnych i mających wszystkie udogodnienia niezbędne dla osób poruszających się na wózkach [Echter Urlaub bei Spezialisten, 2010].

Również wśród polskich gospodarstw zauważa się powolne tendencje w kierunku specjalizacji. Kwaterodawcy coraz częściej kierują swoją ofertę do rodzin z małymi dziećmi, amatorów wędkarstwa czy myślistwa, a także osób uprawiających sport, zwłaszcza kolarstwo, jazdę konną czy kajakarstwo. Pojawiają się także bardziej wyspecjalizowane gospodarstwa, które np. proponują wypoczywającym zabiegi pielęgnacyjne, takie jak inhalacje propolisowe, masaże czy możliwość skorzystania z sauny. Coraz częściej gospodarze organizują dla swoich gości różnego rodzaju atrakcje, np. wspólne przygotowywanie posiłków z lokalnych produktów, wycieczki po okolicy oraz grzybobranie czy zbiory owoców leśnych połączone ze wspólnym przygotowywaniem przetworów, a zimą porą kuligi z ogniskiem. Często kwaterodawcy organizują dla swoich gości także kursy rękodzieła, przybliżając im w ten sposób lokalną kulturę [Wieś polska zaprasza, 2010].

Promocja i wspieranie działalności agroturystycznej

Aby agroturystyka mogła się rozwijać i przynosić realne zyski, podobnie jak każda inna forma działalności gospodarczej, potrzebuje dwóch elementów. Pierwszym są nakłady finansowe niezbędne głównie do przystosowania gospodarstwa dla potrzeb turystów. Drugim z kolei jest odpowiednie wsparcie merytoryczne, przede wszystkim w postaci dobrze wyszkolonych kadr mających odpowiednie doświadczenie [Jalinik, 2004]. Biorąc pod uwagę fakt, iż pojedyncze gospodarstwo agroturystyczne dysponuje niewielką bazą noclegową oraz zazwyczaj niewielkimi zasobami finansowymi, jego siła oddziały-

wania na rynku usług turystycznych jest mało znacząca. Aby przyciągnąć klientów, musi ponieść odpowiednie wydatki na promocję i reklamę. Uzyskanie stałego źródła dochodu z tytułu prowadzonej działalności jest możliwe jedynie dzięki agroturystom lojalnie wynajmującym co roku kwatery i polecającym je swoim krewnym i znajomym. Niestety, taki stan rzeczy jest trudny do utrzymania. Przyczyną tego są przede wszystkim zmieniające się preferencje turystów dotyczące ich wypoczynku. W związku z tym, żeby przyciągać do swoich gospodarstw coraz to nowych wypoczywających, kwaterodawcy powinni ponosić stałe wydatki na promocję. W praktyce może okazać się, że wydatki te znacznie przekraczają dochody uzyskane z prowadzonej działalności. Dlatego też utrzymanie i prawidłowe funkcjonowanie gospodarstw agroturystycznych jest możliwe nie dzięki indywidualnym zabiegom kwaterodawców, ale przede wszystkim przez stworzenie przez nich zespołów gospodarstw, sieci czy stowarzyszeń [Sznajder, Przezbórska, 2006].

Organizacje agroturystyczne zajmują się nie tylko promocją zrzeszanych przez siebie gospodarstw, ale także prowadzeniem różnego rodzaju szkoleń, wykładów, sympozjów i kursów mających na celu podnoszenie wiedzy z zakresu prowadzenia działalności gospodarczej wśród rolników. Odgrywają także znaczącą rolę w podnoszeniu standardów usług agroturystycznych, tworząc klasyfikację obiektów noclegowych, dzięki czemu stają się pewnym gwarantem usług świadczonych przez kwaterodawców. Z tego też względu odgrywają istotną rolę nie tylko z punktu widzenia rolników, ale także ich potencjalnych klientów. Ich rola jest na tyle znacząca, iż należy założyć, że ich funkcjonowanie jest gwarantem rozwoju usług agroturystycznych, czego przykładem może być działalność wybranych stowarzyszeń agroturystycznych z Polski, Francji czy Austrii.

Rozwój organizacji wspierających agroturystykę jest ściśle związany z rozwojem działalności turystycznej wśród rolników. Najlepszy tego przykład stanowi Francja, w której w 1951 r. powstało pierwsze gospodarstwo agroturystyczne. Zaledwie cztery lata później, w 1955 r. powstała federacja Gîtes de France, a jej pierwszym przedsięwzięciem było stworzenie przewodnika po 146 istniejących wówczas gospodarstwach agroturystycznych. Obecnie organizacja wspiera 43 000 gospodarzy oferujących 56 000 miejsc. Obecnie federacja swoje oddziały ma we wszystkich 95 departamentach Francji, zatrudnia 600 osób, które współpracują zarówno z kwaterodawcami, jak i turystami [*Gîtes de France — facts and figures*, 2012]. Najważniejszym działaniem organizacji było stworzenie systemu kategoryzacji kwater agroturystycznych, co miało istotny wpływ na jakość świadczonych przez nie usług¹⁴ i odegrało znaczącą rolę w działaniach marketingowych [Gurgul, 2005]. Kategorie stworzono

¹⁴ Prawodawstwo francuskie w żaden sposób nie reguluje kwestii dotyczących powstawania gospodarstw agroturystycznych. Mogą być one zarówno własnością rolników, jak mieszkańców wsi, którzy nie trudnią się działalnością rolniczą, ale także gmin i innych organizacji. Regulacjom prawnym nie podlegają standardy obiektów, gdyż są one określane przez lokalne stowarzyszenia. Każde gospodarstwo może, ale nie musi, poddać się kategoryzacji. Dlatego też tak istot-

w oparciu o takie cechy jak położenie gospodarstwa i jego otoczenie, warunki zakwaterowania oraz wyposażenie obiektów. W zależności od ściśle określonych cech gospodarstwa poddane kategoryzacji oznaczono symbolami kłosów. Obecnie jest ich pięć, jednak należy zauważyć, że liczba ta zmieniała się w miarę upływu czasu. Przykłady tego można odnaleźć w literaturze. Drzewiecki [1995] wymienia trzy kategorie obiektów Gîtes de France, Wyrwicz [2000] już cztery. Świadczy to jednoznacznie o rosnącym poziomie usług agroturystycznych i korzystnym wpływie kategoryzacji na ofertę gospodarstw we Francji. Warto dodać, iż każdy obiekt przechodzi kontrolę raz na pięć lat. Jeżeli jednak klienci zgłaszają obiekty co do oceny standardu świadczonych usług, kontrola może mieć miejsce częściej [Gîtes de France — Bed & Breakfast Rating, 2012].

Struktura organizacji zajmujących się wspieraniem rozwoju agroturystyki w Austrii jest znacznie bardziej skomplikowana niż w przypadku Francji. Wszystkie regionalne oddziały Gîtes de France mają takie same zadania. Natomiast zarząd organizacji zajmuje się przede wszystkim koordynacją ich pracy. W hierarchii austriackich stowarzyszeń wyróżnia się cztery stopnie. Na każdym z nich realizuje się inne zadania [Majewski, Lane, 2003]. Pierwszy stopień stanowią sami rolnicy — właściciele kwater. W Austrii wszyscy gospodarze, którzy chcą prowadzić działalność turystyczną, muszą zostać zarejestrowani w Austriackim Stowarzyszeniu Agroturystycznym. Jest to możliwe poprzez zostanie członkiem jednego z lokalnych oddziałów Stowarzyszenia, które określa się mianem Kół Gościnnych Farm. To właśnie oddziały lokalne bezpośrednio dbają o jakość usług świadczonych przez gospodarstwa agroturystyczne. Trzeci stopień w hierarchii stowarzyszeń zajmują koła regionalne, które odpowiadają m.in. za współpracę z izbami rolniczymi, władzami lokalnymi i różnego rodzaju organizacjami. Władze Austriackiego Stowarzyszenia Agroturystycznego zajmują się koordynacją działań na wszystkich niższych szczeblach, współpracują z władzami krajowymi oraz promują austriackie gospodarstwa na arenie międzynarodowej [Austriacka Farma, 2010].

W Polsce stowarzyszeniem, które pełni najistotniejszą rolę w promocji działalności agroturystycznej, jest wspomniana już Federacja Turystyki Wiejskiej „Gospodarstwa Gościnne”. Swoją działalność wzoruje ona w pewien sposób na działalności Gîtes de France. Podobnie jak w przypadku jej francuskiego odpowiednika jednym z najważniejszych osiągnięć Federacji było stworzenie spójnego systemu kategoryzacji. Obejmuje on cztery kategorie — standard i trzy kolejne oznaczone słoneczkami. Kategoryzacja przeprowadzana jest na życzenie kwaterodawcy i — poza gwarancją jakości — niesie za sobą także inne korzyści. Skategoryzowane obiekty promowane są przez organizację za pomocą wyszukiwarki na stronie internetowej. W znaczący sposób ułatwia to dotarcie do potencjalnych klientów. Prócz tego Federacja zajmuje się także zbieraniem i analizą

ne okazało się stworzenie jasnego systemu kategorii określającego poziom usług oferowanych turystom [Gurgul, 2005].

danych statystycznych, a także organizowaniem konferencji i szkoleń. Przedstawiciele „Gospodarstw Gościnnych” biorą także udział w krajowych oraz międzynarodowych targach turystycznych. Dzięki członkostwu w europejskim stowarzyszeniu agroturystycznym EuroGîtes zajmuje się także promocją polskiej agroturystyki poza granicami kraju [Wież polska zaprasza, 2010].

Poza działalnością organizacji agroturystycznych ważną rolę w wspieraniu rozwoju agroturystyki odgrywa też odpowiednio prowadzona polityka państwa. Przykładem tego mogą być Włochy, w których kwestie prawne dotyczące działalności agroturystycznej uregulowano zarówno na poziomie regionalnym, jak i krajowym. Jak już wspomniano, ustawa regulująca kwestie działalności agroturystycznej na obszarze całego kraju weszła w życie w 1985 roku. Dokument zwracał szczególną uwagę na promocję lokalnej kultury poprzez zachowanie tradycyjnej zabudowy i promowanie żywności regionalnej [Legge Agriturismo: la legislazione e la normativa nazionale per l'azienda agrituristica, 2010]. Kolejna ustawa, podpisana w 1991 roku i wprowadzona w życie rok później, ustanawiała szczególne ulgi podatkowe dla rolników, którzy zdecydowali się na prowadzenie działalności agroturystycznej. Proces tworzenia prawodawstwa na poziomie krajowym został zakończony w 1994 roku, kiedy ustawę dotyczącą działalności agroturystycznej podpisała Sycylia. Od tego momentu notuje się stały wzrost liczby gospodarstw agroturystycznych, a także zwiększanie się liczby miejsc noclegowych oraz poszerzanie oferty o coraz to nowe atrakcje, które mają na celu zachęcenie turysty do wyboru tej właśnie formy wypoczynku [Agritourist Sedi Storia Agriturismo, 2012]. Co istotne, Włochy do dnia dzisiejszego pozostają jedynym państwem, w którym zasady prowadzenia działalności agroturystycznej reguluje jednolity akt prawny¹⁵. Biorąc pod uwagę stopień rozwoju agroturystyki w tym państwie, zróżnicowanie oferty na poziomie regionalnym oraz jakość świadczonych usług, stworzenie norm legislacyjnych wydaje się korzystne zarówno z punktu widzenia kwaterodawców jak i agroturystów.

Perspektywy rozwoju agroturystyki w Polsce

Próba oceny możliwości rozwoju działalności agroturystycznej w Polsce w bliższej lub dłuższej perspektywie czasowej jest zagadnieniem stosunkowo trudnym, zwłaszcza że wpływ na nie może mieć szereg istotnych czynników. Mimo to podjęto się próby skategoryzowania regionów Polski ze względu na możliwości rozwoju agroturystyki. Analizę oparto na dwóch grupach czynników. Pierwszą stanowią dane ilościowe w postaci danych statystycznych doty-

¹⁵ Pierwszym dokumentem omawiającym kwestie podejmowania działalności agroturystycznej przez rolników w Polsce była Ustawa z dnia 26 lipca 1991 r. o podatku dochodowym od osób fizycznych (tekst jednolity: DzU 2000 r. nr 14 poz. 176) Kwestie prawne dotyczące gospodarstw agroturystycznych, podobnie jak innych obiektów noclegowych, reguluje też Ustawa o usługach turystycznych z dnia 29 sierpnia 1997 roku (DzU nr 133 z dnia 29 października 1997 roku). Ważne zagadnienia dotyczące agroturystyki opisane zostały także ustawie z dn. 19 listopada 1999 roku — Prawo Działalności Gospodarczej (DzU nr 101 poz. 1178).

czących liczby obiektów agroturystycznych oraz liczby oferowanych przez nie miejsc noclegowych. Druga to z kolei dane jakościowe, zwłaszcza analiza strategii rozwoju turystyki oraz strategii rozwoju gospodarczego poszczególnych województw pod kątem agroturystyki, w tym produktów turystycznych związanych z działalnością agroturystyczną. W analizie jako elementy, które mogą korzystnie wpływać na rozwój oferty kwater agroturystycznych, wzięto także pod uwagę liczbę produktów tradycyjnych i gospodarstw ekologicznych, aktywność organizacji agroturystycznych, a także członkostwo gospodarstw agroturystycznych w Federacji „Gospodarstwa Gościnne” (tab. 1.).

Tabela 1.

Wskaźniki uwzględnione w klasyfikacji regionów agroturystycznych Polski

Województwo	Liczba gospodarstw agroturystycznych	Liczba miejsc noclegowych	Liczba produktów tradycyjnych	Liczba gospodarstw ekologicznych	Liczba gospodarstw w Federacji „Gospodarstwa Gościnne”	Liczba stowarzyszeń agroturystycznych
dolnośląskie	592	6475	20	652	18	10
kujawsko-pomorskie	333	3544	23	217	26	8
lubelskie	408	3445	67	1402	124	13
lubuskie	164	1615	8	361	7	5
łódzkie	167	1427	49	261	24	7
małopolskie	1590	17 927	33	1627	223	13
mazowieckie	378	3322	24	1215	41	3
opolskie	112	1110	44	53	6	2
podlaskie	1072	8288	85	1577	30	8
podkarpackie	629	5751	43	847	64	9
pomorskie	678	7565	105	273	50	11
śląskie	384	5296	104	143	52	6
świętokrzyskie	355	2896	25	995	35	10
warmińsko-mazurskie	869	8164	19	773	49	26
wielkopolskie	474	4703	73	415	34	9
zachodnio-pomorskie	491	5616	8	1059	25	9

Źródło: opracowanie własne na podstawie: *Prywatna baza noclegowa — agroturystyka*, 2012; *Lista produktów tradycyjnych według województw*, 2010; *Baza adresowa stowarzyszeń agroturystycznych w Polsce*, 2010; *Gospodarstwa Gościnne. Analiza województw*, 2010; *Rolnictwo ekologiczne w Polsce. Raport 2007–2008*, 2010.

W oparciu o wymienione wyżej mierniki stworzono klasyfikację opartą na czterech typach regionów:

- o dobrze rozwiniętej bazie agroturystycznej i dobrze rozwijającej się ofercie;

- dobrze rozwiniętej bazie agroturystycznej, ale słabo rozwijającej się ofercie;
- słabo rozwiniętej bazie agroturystycznej, ale dobrze rozwijającej się ofercie;
- słabo rozwiniętej bazie agroturystycznej i słabo rozwijającej się ofercie (rys. 1.).

Rys. 1.

Klasyfikacja regionów agroturystycznych Polski. Stan na 1.05.2010 r.

Źródło: opracowanie własne.

Biorąc pod uwagę wszystkie przeanalizowane czynniki, można założyć, iż rozwój działalności agroturystycznej będzie przebiegał w dwóch zasadniczych kierunkach. Przede wszystkim działalność agroturystyczna rozwijać się będzie tak, jak miało to miejsce dotychczas, na obszarach, które stanowią regiony intensywnego rozwoju funkcji turystycznej i cieszą się znacznym zainteresowaniem turystów. Wśród nich wymienić należy tereny górskie oraz obszary nadmorskie i pojezierne, a więc województwa małopolskie, podkarpackie, pomorskie, warmińsko-mazurskie oraz wielkopolskie i podlaskie. Znaczna liczba turystów odwiedzająca te regiony może stanowić pewną gwarancję, że część wypoczywających, zamiast wybierać inne formy zakwaterowania, zdecyduje się skorzystać z usług gospodarstw agroturystycznych. Istotną kwestią są także zmieniające się potrzeby turystów. Część osób wybierająca wypoczynek w regionach typowo turystycznych często wybiera nocleg w odległości kilku, a nawet kilkunastu kilometrów od typowych kurortów

turystycznych. Zyskują oni w ten sposób spokój i ciszę w trakcie wypoczynku. Zaliczyć do nich należy przede wszystkim osoby starsze, grupy zaprzyjaźnionych dorosłych oraz rodziny z małymi dziećmi. Często osoby te mają własny samochód, więc dotarcie w inne miejsca nie stanowi dla nich większego problemu. Również dobre połączenia komunikacyjne pozwalają w szybkim czasie pokonać odległość między wsią, w której znajduje się gospodarstwo, a daną miejscowością turystyczną. Sąsiedztwo dobrze rozwiniętej bazy noclegowej jest też korzystne z punktu widzenia rolników, gdyż zwalnia ich w pewien sposób z konieczności zapewnienia gościom zróżnicowanej oferty spędzania czasu wolnego. Może to znacząco ułatwić podjęcie decyzji o rozpoczęciu działalności agroturystycznej. Do drugiej grupy obszarów, na których może potencjalnie następować intensywny rozwój agroturystyki, należą regiony o niewielkiej bazie turystycznej, dla których działalność agroturystyczna stanowi szansę rozwoju gospodarczego. Wśród nich znalazły się województwa lubelskie, mazowieckie, śląskie i świętokrzyskie. Są to regiony, które charakteryzują się bogatym dziedzictwem kulturowym, promowanym zwłaszcza w formie produktów regionalnych. W skali kraju obszary te wyróżniają się także aktywną działalnością stowarzyszeń agroturystycznych. Są to także województwa prowadzące aktywny marketing w zakresie turystyki, w którym promują się jako jednolite regiony turystyczne. Wszystkie z wymienionych województw, poza śląskim, należą do obszarów objętych szczególną polityką na szczeblu krajowym oraz unijnym, która ma na celu poprawę sytuacji gospodarczej. Jednym z jej elementów jest również rozwój funkcji turystycznej.

Podsumowanie

Agroturystyka stanowi istotny element działalności turystycznej zarówno na poziomie regionalnym, jak i krajowym. Mimo iż z założenia skierowana jest do niewielkiej grupy turystów, w wielu regionach jest ona ważną częścią oferty turystycznej. Początkowo rozumiana jako forma wypoczynku połączona z poznawaniem środowiska wiejskiego oraz zasad funkcjonowania gospodarstwa rolnego, dzisiaj zyskuje znacznie szersze znaczenie. Obejmuje ono nie tylko to, co obecnie nazywane jest agroturystyką właściwą¹⁶, ale wiele usług, często wyspecjalizowanych, o wysokim standardzie.

Wśród najważniejszych regionów agroturystycznych wymienić należy Austrię, Francję oraz Włochy, w których agroturystyka jest rozwinięta na takim poziomie, iż stanowi nie tylko uzupełnienie oferty turystycznej regionów, ale także może być konkurencyjna w stosunku do innych form zakwaterowania. Podobnie jak w przypadku Polski tereny te wyróżniają się znacznym zróżnicowaniem przestrzennym w rozmieszczeniu bazy agroturystycznej. Obszar intensywnego rozwoju agroturystyki stanowią przede wszystkim tereny o wy-

¹⁶ Agroturystykę właściwą w najprostszy sposób można określić jako uczestnictwo w działalności rolniczej lub jej obserwację przez osoby wypoczywające w gospodarstwach rolnych [Sznajder, Przezbórska, 2006].

różniających się cechach środowiska przyrodniczego. Rozwój agroturystyki w omawianych krajach oparty jest nie tylko na walorach naturalnych, ale także na dziedzictwie kulturowym tych obszarów. Kwestie, takie jak tradycja, kultura i promocja lokalnych produktów, w tym przede wszystkim żywności, stanowią istotny element decydujący o sukcesie agroturystyki na tych obszarach. Jak pokazały omawiane przykłady państw europejskich, istotną kwestią jest także zróżnicowanie oferty agroturystycznej, w tym zwłaszcza zwrócenie uwagi na formy aktywnego wypoczynku.

Porównując ofertę polskich gospodarstw agroturystycznych do oferty kwater z pozostałych analizowanych państw, można jednoznacznie stwierdzić, iż jest ona nadal w fazie rozwoju. Widoczne jest jednak, iż podąża ona w tym samym kierunku, co agroturystyka w krajach Europy Zachodniej. Coraz większą wagę przykłada się do atrakcji oferowanych turystom, zwłaszcza do produktów oddających charakter regionu.

Ważną rolę w rozwoju agroturystyki we wszystkich analizowanych państwach odegrała działalność stowarzyszeń agroturystycznych. Jednym z ich najważniejszych zadań było stworzenie systemu klasyfikacji kwater, a także ich kontrola pod kątem świadczonych usług. Najlepszym przykładem klasyfikacji jest system francuski, który gwarantuje wysoki standard usług. Polski system klasyfikacji kwater stworzony został przez Federację „Gospodarstwa Gościnne”, a oparty został właśnie na wzorcach francuskich. Niestety w Polsce poddano klasyfikacji niewielką liczbę gospodarstw, czego zasadniczą przyczyną jest fakt, iż jest to dobrowolne. Prócz kontroli i gwarancji jakości usług agroturystycznych, tworzony system ma jeszcze jedną istotną zaletę. Pozwala on na promocję sklasyfikowanych kwater wśród znacznie większej liczby turystów, niż ma to miejsce w przypadku pojedynczego gospodarstwa.

Działalność agroturystyczna stanowi przedmiot zainteresowania władz na różnych jej szczeblach, gdyż stanowi jeden z istotnych elementów aktywizacji ludności obszarów wiejskich. Wpływ organów państwowych na rozwój agroturystyki szczególnie uwidaczniają się w przypadku Włoch, gdyż rząd tego kraju jako jedyny stworzył oddzielne ustawodawstwo warunkujące powstanie i funkcjonowanie kwater agroturystycznych. Warto zwrócić uwagę na fakt, iż włoska ustawa przekazała znaczne kompetencje władzom regionalnym, co korzystnie wpłynęło na zróżnicowanie oferty agroturystycznej.

Agroturystyka w Polsce, ze względu zarówno na walory przyrodnicze, jak i bogate dziedzictwo kulturowe, ma znaczne szanse dalszego rozwoju. Mimo iż obecnie znajduje się ona na niższym poziomie niż działalność agroturystyczna w innych omawianych krajach, ma jednak wszystkie niezbędne warunki, by w niedługim czasie im dorównać. Możliwe jest to nie tylko dzięki osobistemu zaangażowaniu rolników, ale także działalności towarzyszeń agroturystycznych oraz wsparciu ze strony władz lokalnych i krajowych, a także umiejętnemu wykorzystaniu funduszy unijnych. Atutem polskiej agroturystyki może być również fakt, iż może ona korzystać ze wzorców zachodnich, co

umiejętnie wykorzystwała Federacja „Gospodarstwa Gościnne”, oraz modyfikować je do własnych warunków.

Bibliografia

- Agriturismo Italy*, 2012–10–22, <http://www.agritourismitaly.com/>.
- Agriturismo*, 2012–10–20, <http://www.confagricoltura.it/>.
- Agriturismo Sedi Storia Agriturismo*, 2010–10–25, <http://www.agriturismo.it/>.
- Agritouristic farms authorized by type. Data by Province. Year 2007*, 2012–10–22, <http://agri.istat.it/>.
- Agritouristic farms authorized to provide accommodation. Data by Region — Year 2007*, 2012–10–22, <http://agri.istat.it/>.
- Analiza statystyczna skategoryzowanych obiektów agroturystycznych według województw*, 2010–03–19, <http://www.agroturystyka.pl/upload/Analiza%20wojewodztw.doc>.
- Austriacka Farma*, 2010–04–21, <http://www.ppr.pl/>.
- Baza adresowa stowarzyszeń agroturystycznych w Polsce*, 2010–03–25, <http://www.agroturystyka.edu.pl/>.
- Bessais Le Fromental*, 2012–10–22, <http://fngf.itea.fr/>.
- Casina del Cornale. Chi siamo*, 2012–10–19, <http://www.cornale.it/>.
- Chambres d'hôtes*, 2012–10–22, <http://www.tourisme.equipement.gouv.fr/>.
- Dębnińska M., Tkaczuk M., 1997, *Agroturystyka. Koszty, ceny, efekty*, Wydawnictwo POLTEXT, Warszawa.
- Drzewiecki M., 1995, *Agroturystyka: założenia, uwarunkowania, działania*, Wyd. „Świadectwo”, Bydgoszcz.
- Drzewiecki M., 2002, *Podstawy agroturystyki*, Oficyna Wydawnicza Ośrodka Postępu Organizacyjnego, Bydgoszcz.
- Działalność Federacji w latach 1996–2006*, 2010–03–18, <http://www.agroturystyka.pl/>.
- Echter Urlaub bei Spezialisten*, 2010–03–29, <http://www.urlaubambauernhof.at/>.
- Francuski model agroturystyki*, 2010–03–29, <http://www.ppr.pl/>.
- Gîtes de France — facts and figures*, 2012–10–19, <http://www.gites-de-france.com/>.
- Gîtes de France History — A timeline*, 2012–10–19, <http://www.gites-de-france.com/>.
- Gîtes de France — Rural Gîtes Rating*, 2012–10–24, <http://www.gites-de-france.com/>.
- Gurgul E. (red.), 2005, *Agroturystyka jako element rozwoju i promocji regionu*, Sekcja Wydawnictwa Wydziału Zarządzania Politechniki Częstochowskiej, Częstochowa.
- Jalinik M., 2002, *Agroturystyka na obszarach przyrodniczo cennych*, Wydawnictwo Politechniki Białostockiej, Białystok.
- Jalinik M., 2004, *Finansowanie i rozwój działalności agroturystycznej*, w: Adamowicz M. (red.), *Zrównoważony i trwały rozwój wsi i rolnictwa*, „Prace Naukowe KPAiM SGGW” nr 38, Wyd. SGGW, Warszawa.
- Kurtyka I., 2003, *Segment odbiorców produkty agroturystycznego*, w: Łęczycki K., *Wybrane zasoby i produkty w gospodarstwie agroturystycznym*, Wyd. Akademii Podlaskiej, Białystok.
- Legge Agriturismo: la legislazione e la normativa nazionale per l'azienda agrituristica*, 2010–03–27, <http://www.agriturismo-it.it/>.
- Lista produktów tradycyjnych według województw*, 2010–03–12, <http://www.minrol.gov.pl/>.
- Majewski J., Lane B., 2003, *Turystyka wiejska i rozwój lokalny*, Fundacja Edukacja dla Demokracji, Warszawa.
- Mamuszka F., 1989, *Ziemia Pucka. Przewodnik krajoznawczy*, Wyd. PTTK „Kraj”, Warszawa.
- Memento du Tourisme 2008*, 2010–03–30, <http://www.tourisme.gouv.fr/>.

- Meublés de tourisme. Définition*, 2010–03–16, <http://www.tourisme.equipement.gouv.fr/>.
- Passaris S., Sokólska J., Vinaver K., 2002, *Rozwój obszarów wiejskich i turystyka*, Narodowa Fundacja Ochrony Środowiska: Stowarzyszenie Solidarność Francja Polska, Białystok.
- Produkt lokalny — jak to robią inni. Przykłady austriackie*, 2010–03–29, http://www.integracja.com/produkt/?go=_po_2.
- Prywatna baza noclegowa — agroturystyka*, 2012–10–22, <http://www.intur.com.pl/>.
- Rolnictwo ekologiczne w Polsce. Raport 2007–2008*. 2010–03–25, <http://www.ijhars.gov.pl/pliki/download/RAPORT2007–2008.pdf>
- Ślawiński K., Sadowski W., 2005, *Ocena zbytu produktów z gospodarstw ekologicznych w województwie zachodniopomorskim*, „Roczniki Naukowe Stowarzyszenia Ekonomistów Rolnictwa i Agrobiznesu” tom VII, zeszyt 2, s. 203–207.
- Strzembicki L., 2005, *Wypoczynek w gospodarstwach wiejskich w opinii turystów*, w: *Turystyka wiejska a rozwój i współpraca regionów*, „Prace naukowo-dydaktyczne Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Krośnie”, Krosno, s. 23–40.
- Sznajder M., Przezbórska L., 2006, *Agroturystyka*, PWE, Warszawa.
- Świetlikowska U., 2000, *Agroturystyka w innych krajach — wybrane zagadnienia*, w: Świetlikowska U. (red.), *Agroturystyka*, Wydawnictwo FAPA, Warszawa.
- Tourismus in Österreich Ergebnisse der Beherbergungsstatistik*, 2008, Statistik Austria, Wien s. 83.
- What is a rural gîte?*, 2012–10–20, <http://www.gites-de-france.com/>.
- Wieś polska zaprasza*, 2010–02–11. www.agroturystyka.pl.
- Wyrwicz E., 2000, *Przegląd wymagań obowiązujących na terenach wiejskich w niektórych europejskich krajach gospodarki rynkowej*, w: Świetlikowska U. (red.), *Agroturystyka*, Wydawnictwo FAPA, Warszawa.

A b s t r a c t Specific of Polish agritourism in the context of chosen EU countries

A

Agritourism is one of the most important directions of tourism activities as well as an important element of economic development of rural areas. This article attempts to analyze Polish agritourism development in the context of chosen European countries. This paper examines the historical basis of agritourism development, spatial distribution of agritouristic accommodation, farms offer, associations of rural tourism activities and the impact of local and national policy on development of this form of tourism. This analysis allows to insert the thesis that agritourism in Poland in many ways is on the same level as it was in Western European countries a dozen years ago. Despite of that, Polish agritourism has all to be able to catch up with western pattern in short period of time. The summary of the analysis is regionalization of Poland for opportunities of agritourism development in nearest future.

Key words: agritourism, implement of agritourism, regionalization of agritourism

JEL Classification: L83, Q19